NASTAVNO-NAUČNOM VEĆU FILOZOFSKOG FAKULTETA U BEOGRADU
ODELJENJU ZA PSIHOLOGIJU

Izveštaj komisije za ocenu i odbranu doktorske disertacije

Na sednici Nastavno-naučnog veća Filozofskog fakulteta u Beogradu, održanoj 21. septembra 2023. godine, imenovana je komisija za ocenu doktorske disertacije kandidatkinje Mie Popić pod nazivom **Uticaj individualnih protektivnih faktora na pregovaračku asertivnost žena u situaciji pretnje rodnim stereotipom** (Impact of individual protective factors on negotiation assertiveness in women in the situation of stereotype threat).

Komisija je pregledala doktorsku disertaciju i o njoj podnosi sledeći

IZVEŠTAJ

Osnovni podaci o kandidatkinji

Mia Popić je rođena 22. 07. 1982. godine u Sarajevu, Bosna i Hercegovina. Upisala je studije psihologije na Filozofskom fakultetu u Beogradu 2001. i završila ih 2010. godine sa prosečnom ocenom 8.43. Master studije je upisala 2012. godine i završila ih 2013. godine sa prosečnom ocenom 9.5, odbranivši master rad na temu "Seksualna asertivnost i doživljaj seksualnog uzbuđenja kod žena". Doktorske studije na istom fakultetu upisuje 2014. godine. Do sada je položila sve ispite na studijama sa prosečnom ocenom 9.6, i odbranila sve studijske istraživačke radove.

Od 2012. godine se aktivno bavi psihoterapijom nakon sticanja sertifikata za primenu Racionalno emotivno bihejvioralne terapije u REBT centru - pridruženom trening centru Albert Elis i sticanja Nacionalnog sertifikata za primenu psihoterapije pri Savezu psihoterapeuta Srbije.

Od 2012. godina bila je uključena u brojne projekte i istraživanja od kojih ćemo spomenuti samo najvažnije:

• Radila je kao stručna saradnica Saveta za prava deteta na izradi studije «Nacionalna strategija i Akcioni plan Republike Srbije za zaštitu dece od svih oblika zanemarivanja, zlostavljanja, iskorišćavanja i nasilja»
• Bila je saradnica na izradi usklađivanja Nacionalnog plana akcije za decu u skladu sa Preporukama Komiteta za prava deteta.
• Učestvovala je u realizaciji kampanje za zabranu fizičkog kažnjavanja dece pokrenute u saradnji Saveta za prava deteta i Save the Children, Norway.
• Radila je kao kordinatorka istraživanja o nasilju nad decom sa smetnjama u razvoju u organizaciji UNICEF-a.
• Koautorka je istraživanja o mentalnom zdravlju mladih u Srbiji koje je Centar za edukaciju, istraživanje i razvoj sproveo u saradnji sa Ministarstvom omladine i sporta.
• Autorka je programa “Sigurna ljubav - zaštita reproduktivnog zdravlja mladih” koji je sproveden u saradnji Centra za edukaciju, istraživanje i razvoj i Ministarstva zdravlja.
• Koautorka je akreditovanog programa “Upravljanje stresom i prevencija burn-out-a” u sistemu socijalne zaštite.

• Sprovela je niz programa usmerenih ka destigmatizaciji korisnika psihijatrijskih usluga.

Mia Popić sprovodi koučing programe za stručnjake pomagačkih profesija u Sinergija centru čiji je osnivač. U okviru Sinergija centra sprovela je brojne otvorene treninge na teme liderskih veština, prevazilaženja stresa, komunikacijskih i prezentacionih veština, nenasilnog rešavanja konflikata itd.

Mia Popić je do sada imala izlaganja na kongresima i konferencijama iz oblasti psihoterapije i koautorka je rada na temu stigmatizacije osoba sa duševnim i intelektualnim poremećajima.

Rad objavljen u domaćem časopisu sa liste Ministarstva nauke:

Popić, M. & Antičević, S. (2013). Stigmatizacija osoba sa duševnim i intelektualnim poremećajima. *Temida*, 16(2), 43-56.

Osnovni podaci o disertaciji

Rukopis doktorske disertacije pod nazivom Uticaj individualnih protektivnih faktora na pregovaračku asertivnost žena u situaciji pretnje rodnim stereotipom (Impact of individual protective factors on negotiation assertiveness in women in the situation of stereotype threat).sadrži ukupno 123 strane, bez priloga.

Rad je pisan na srpskom jeziku i štampan dvostrano na papiru A4 formata, sa propisanim marginama. Prored osnovnog teksta je podešen na 1 red. Rad sadrži ukupno 18 tabela i 7 grafika i 5 slika u osnovnom tekstu, koji je podeljen na sledeće veće celine: Uvod (str. 1-3); Teorijski deo (str. 4-43); Problem, ciljevi i hipoteze istraživanja (str. 44-52), Dizajn istraživanja (procedura, varijable, uzorak, instrumenti, obrada podataka) (str. 52-60); Rezultati (str. 60-110); Diskusija (generalna diskusija, glavni nalazi i interpretacije, doprinos, implikacije i ograničenja studije) (str. 110-124); Zaključak (str. 124); Literatura (str. 125-152) koja sadrži 422 reference i Prilozi (str. 153-178).

Predmet i ciljevi disertacije

Kontekst u kojem kandidatkinja smešta svoje istraživanje su podaci da u mnogim profesijama žene, pogotovu ako se nalaze na liderskim pozicijama, nailaze na brojne barijere uzrokovane rasprostranjenim stereotipima o ženama kao manje uspešnim liderima i manje uspešnim u jednoj od važnih aktivnosti koja sačinjava ulogu lidera a to je pregovaranje. Kandidatkinja ukazuje na jedan suptilan i nevidljiv način na koji ovi stereotipi utiču, a to je fenomen pretnje stereotipom, pod kojim se misli na strepnju članova grupe da njihovo ponašanje može da potvrdi kulturološki stereotip o njihovoj grupi. U oblasti ovih stereotipa, i žene koje same ne prihvataju taj stereotip postižu slabiji učinak ako su suočene sa stereotipom, i time stereotip potvrđuju. Međutim, na pretnju stereotipom može se odgovoriti i tzv. kontrastereotipnim ponašanjem – pojačanim ulaganjem napora i boljim učinkom.

Disertacija se bavi ispitivanjem koji su mogući protektivni faktori koji bi neutralisali uticaj pretnje stereotipom. Analizirajući teorijske modele i empirijska istraživanja, kandidatkinja izdvaja nekoliko potencijalnih faktora: to su opšta samoefikasnost, pregovaračka samoefikasnost, rodna tipiziranost, bezuslovno samoprihvatanje i opšta asertivnost

Disertacia se, dalje, bavi empirijskom proverom teorijskih postavki o postojanju rodnih stereotipa vezanih za pregovaračku uspešnost, o međusobnoj povezanosti crta koje su potencijalni protektivni faktori u situaciji pretnje stereotipom, kao i eksperimentalnom proverom efektivnosti ovih potencijalno protektivnih faktora na pregovaračku asertivnost u uslovima pretnje stereotipom.

Opšti cilj ovog istraživanja jeste da doprinese razumevanju prirode i sadržaja rodnih stereotipa

u domenu pregovaranja i individualnih protektivnih faktora i načina na koji oni utiču na asertivnost u pregovaranju u situaciji pretnje stereotipom.

Istraživanje se sastojalo iz dve studije: neeksperimentalne i eksperimentalne.

U neeksperimentalnoj studiji ispitivana je međusobna povezanost opšte i pregovaračke samoefikasnosti, asertivnosti, rodne tipiziranosti, bezuslovnog samoprihvatanja i pola, kao i uloge pola kao moderatorske varijable u međusobnoj povezanosti navedenih varijabli. Takođe, ispitano je koliki je stepen prihvatanja stereotipa o muškoj superiornosti u oblasti pregovaranja i da li odnos prema stereotipu zavisi od pola ispitanika, i od procene vlastite samoefikasnosti i rodne tipiziranosti. Ispitivanje je rađeno na uzorku od 207 ispitanika (68 muškog i 139 ženskog pola), studenata i studentkinja različitih fakulteta.

Eksperimentalna studija je osmišljena kao pregovaračka igra, gde su ponude u igri bili operacionalizacije pregovaračke asertivnosti. Učesnice pregovaranja prethodno su podeljene u dve grupe: one koji su bile izložene pretnji stereotipom i one koje nisu bile izložene pretnji. Eksperiment je organizovan preko platforme kreirane za potrebe istraživanja. U eksperimentu je učestvovalo 178 ispitanica studenatkinja završnih godina različitih fakulteta. kao i 33 ispitanika muškog pola koji nisu učestvovali u eksperimentalnoj proceduri već samo u delu koji je kvalitativno analiziran.

Opis sadržaja disertacije

Doktorska disertacija kandidatkinje Mie Popić sastoji se iz tri glavna dela,: teorijskog dela, empirijskog dela, diskusije i zaključaka.

U teorijskom delu rada kandidatkinja je formulisala problem kojim će se baviti. Prikazala je i kritički analizirala teorije koje se bave liderskim položajem žena, uticajem stereotipa na uspešnost žena na liderskoj poziciji, kao i konceptima pretnje stereotipom, samoefikasnosti, bezuslovnog samoprihvatanja i rodne tipiziranosti. Poseban deo teorijskog dela posvećen je prevazilaženju rodnih stereotipa u liderstvu i mogućim protektivnim faktorima u situaciji izloženosti pretnji stereotipom.

Empirijski deo rada se sastoji od formulacije problema i ciljeva empirijskog istraživanja, formulacije pitanja i hipoteza koje će se proveravati, klasifikovanja i definisanja varijabli, opisa uzorka, instrumenata, i procedure istraživanja. Samo istraživanje sastojalo se od neeksperimentalne i eksperimentalne studije. Kandidatkinja je zatim sistematski prikazala i analizirala dobijene rezultate.

U delu posvećenom diskusiji rezultata i zaključcima, kandidatkinja je analizirala objedinjene rezultate dobijene u neeksperimentalnoj i eksperimentalnoj studiji u svetlu teorijskih postavki izloženih u teorijskom delu i vlastitih hipoteza postavljenih u empirijskom delu, i eksplicirala zaključke do kojih je na osnovu svog istraživanja došla. Uz to, autorka se bavila teorijskim i praktičnim doprinosom studije, ograničenjima i predlozima daljih istraživanja ovog problema.

Na kraju rada je dat spisak referenci, kao i prilozi koji sadrže primenjene instrumente i rezultata koji se nisu našli u tekstu koji se bavi prikazom rezultata.

Osnovne hipoteze

Neeksperimentalna studija je imala dva potcilja:

1. Ispitati međusobnu povezanost opšte i pregovaračke samoefikasnosti, bezuslovnog samoprihvatanja, asertivnosti, femininosti i maskulinosti, kao i polne razlike na skorovima ovih varijabli.

H1: Opšta samoefikasnost biće povezana sa pregovaračkom samoefikasnošću.

H2: Postojaće veza između bezuslovnog samoprihvatanja i pregovaračke samoefikasnosti.

H3: Bezuslovno samoprihvatanje će biti povezano sa opštom asertivnošću.

H4: Asertivnost će biti povezana sa pregovaračkom samoefikasnošću.

H5: Postojaće veza između maskulinosti i distributivne pregovaračke samoefikasnosti, ali ne i između femininosti i pregovaračke samoefikasnosti.

H6: Bezuslovno samoprihvatanje će biti povezano sa maskulinošću.

H7: Asertivnost će biti povezana sa maskulinim dimenzijama ličnosti.

H8: Izraženost protektivnih faktora kod biće veća kod osoba sa maskulinim i androginim rodnim tipom identiteta.

2. Ispitati razlike u pretpostavkama o muškoj superiornosti u pregovaračkom kontekstu s obzirom na pol, samoefikasnost i rodni tip.

H9: Rodni stereotipi biće vidljivi kod svih ispitanih grupa.

H10: Tvrdnja o muškoj superiornosti u domenu pregovaranja objašnjavaće se osobinama koje se smatraju muškim karakteristikama vezanim za usmerenost na akciju, pre nego ženskim karakteristikama usmernosti na druge.

U **eksperimentalnoj** studiji postavljene su sledeće hipoteze:

H11. Pregovaračka asertivnost biće rezultat interakcije pretnje stereotipom i **samoefikasnosti**:

H11a) U situaciji kada ne postoji pretnja stereotipom, ispitanice sa većim stepenom samoefikasnosti biće u pregovaračkom zadatku asertivije nego ispitanice sa nižim stepenom samoefikasnosti.

H11b) U situaciji kada postoji pretnja stereotipom, ispitanice sa niskom samoefikasnošću će ispoljiti manju asertivnost a ispitanice sa visokom samoefikasnošću veću asertivnost nego u situaciji bez pretnje stereotipom.

H12. Pregovaračka asertivnost biće rezultat interakcije pretnje stereotipom i **rodne tipiziranosti**:

H12a) U situaciji kada ne postoji pretnja stereotipom, ispitanice sa višim stepenom maskulinosti će biti u pregovaračkom zadatku asertivnije, dok izraženost femininosti neće biti povezana sa pregovaračkom asertivnošću.

H12b) U situaciji kada postoji pretnja stereotipom, osobe sa višim stepenom maskulinosti će ispoljiti veću asertivnost nego u situaciji bez pretnje stereotipom, dok stepen femininosti neće uticati na manju asertivnost u odnosu na situaciju bez pretnje stereotipom.

H13. Pregovaračka asertivnost biće rezultat interakcije pretnje stereotipom i **bezuslovnog samoprihvatanja**:

H13a) U situaciji kada nema pretnje, stepen samoprihvatanja će biti u pozitivnoj korelaciji sa asertivnošću u pregovaračkom zadatku.

H13b) Postojanje pretnje stereotipom neće značajno uticati na ispitanice sa višim stepenom samoprihvatanja, dok će ispitanice sa niskim samoprihvatanjem ispoljiti manju asertivnost nego u situaciji bez pretnje stereotipom.

H14. U ponovljenoj analizi iz neeksperimentalne studije, koja se tiče razlika u pretpostavkama o muškoj superiornosti u pregovaračkom kontekstu, očekuje se da će i ovde rodni stereotipi biti vidljivi kod svih ispitanih grupa.

Ostvareni rezultati i naučni doprinos disertacije

Sve hipoteze postavljene u prvoj, neeksperimentalnoj studiji potvrđene su dobijenim rezultatima. U skladu sa očekivanjima postavljenih hipoteza ustanovljena je značajna povezanost između pregovaračke i opšte samoefikasnosti (H1), pregovaračke samoefikasnosti i bezuslovnog samoprihvatanja (H2) i pregovaračke samoefikasnosti i asertivnosti (H4). Protektivni faktor koji je u

najvećoj meri povezan sa maskulinošću je opšta samoefikasnost (H5). Nađena je značajna povezanost između bezuslovnog samoprihvatanja i maskulinosti i slaba povezanost između bezuslovnog samoprihvatanja i femininosti (H6). Asertivnost je bila umereno povezana sa maskulinošću, dok veoma slabo korelira sa femininošću i umereno je povezana sa opštom samoefikasnošću (H7). Kada se pogledaju interkorelacije na poduzorcima ispitanika s obzirom na njihov pol, može se primetiti da je maskulinost značajno povezana sa svim ispitanim varijablama, na oba poduzorka. Međutim, na muškom poduzorku femininost je značajno povezana sa svim ispitivanim varijablama, što nije slučaj sa ženskim poduzorkom, gde je femininost slabo povezana jedino sa samoprihvatanjem. Razmatrajući razlike u izraženosti protektivnih faktora u odnosu na pol i rodni tip, utvrđeno je da ne postoje razlike u odnosu na pol, ali da postoje značajne razlike u odnosu na rodni tip. Maskulini i androgini ispitanici međusobno se nisu razlikovali u pogledu izraženosti samoefikasnosti i postizali su značajno više rezultate u odnosu na osobe femininog i nediferenciranog rodnog tipa.

Što se tiče polnih razlika u razumevanju muške superiornosti u domenu pregovaranja nalazi istraživanja potvrđuju H9 i H10 i generalno ukazuju na prisustvo rodnih stereotipa kod mladih. Polne razlike su se pokazale stastistički značajnim u domenu kognitivne superiornosti muškaraca, muške dominacije, pozitivnih i negativnih osobina muškaraca čime je potvrđeno očekivanje da će se superiornost u domenu pregovaranja opisivati tipično muškim karakteristikama. Ovakvi rezultati dobijeni su i na kasnijim odgovorima ispitanika dobijenim u Studiji 2.

Hipoteze eksperimentalne studje, o uticaju protektivnih faktora na pregovaračku asertivnost, koji je uz to trebalo da bude različit u situacijama sa pretnjom i bez pretnje stereotipom, nisu, međutim, potvrđene. Konkretnije, ni opšta ni pregovaračka samoefikasnost (H11) ni polna tipiziranost (H12) ni bezuslovno samoprihvatanje (H13) nisu imali uticaja na pregovaračku asertivnost u eksperimentalnoj situaciji. Asertivnost merena upitnikom nije bila u korelaciji sa asertivnošću operacionalizovanom preko veličine ponude u eksperimentalnoj situaciji, ni u uslovima sa pretnjom ni u uslovima bez pretnje stereotipom.

Razloge za nepodudaranje neeksperimenalnih i eksperimentlnih nalaza verovatno da jednim delom treba tražiti u primenjenoj metodologiji. Eksperimentalni dizajn, prvi put isproban u ovoj studiji, zahteva dalja unapređenja i bolju kontrolu. Ali odgovor sa bar jednim delom može naći i u psihologiji odavno uočenoj pojavi da psihološki konstrukti mereni samoopisima preko upitnika i intervjua mogu značajno korelirati a da isti konstrukti pokazuju slabe veze sa aktuelnim ponašanjem. U diskusiji rezultata autorka analizira mogući uticaj kontekstualnih faktora koji su na prvi pogled nevidljivi a koji mogu imati značajan uticaj i u realnim životnim situacijama i u eksperimentalnim situacijama. S tim u vezi, autorka skreće pažnju na uočenu pravilnost, koja nije bila predmet provera postavljenih hipoteza, da ispitanice u situaciji pretnje stereotipom traže veće iznose od ispitanica u situaciji bez pretnje što, po njoj, ukazuje da kritička svest o prisustvu rodnih stereotipa, pre nego sami protektivni faktori, imala uticaj na pregovaračko ponašanje ispitanica.

Zaključak

Doktorska disertacija kandidatkinje Mie Popić predstavlja originalno i samostalno naučno delo kojim su u celosti ispunjeni ciljevi i zadaci navedeni u odobrenoj prijavi doktorske disertacije. Kandidatkinja je u svojoj tezi demonstrirala vrlo dobro poznavanje oblasti socijalne psihologije, metode za prikupljanje i analizu podataka, kao i sposobnost da dobijene podatke integriše i interpretira, ukaže na njihov teorijski i praktični značaj, te da na osnovu njih formuliše jasne preporuke za dalja istraživanja.

Imajući sve izneto u vidu, Komisija zaključuje da su se stekli uslovi za njenu odbranu, te predlaže Nastavno-naučnom veću Filozofskog fakulteta da prihvati naše pozitivno stručno mišljenje i kandidatkinji Mii Popić odobri javnu odbranu doktorske disertacije pod nazivom **Uticaj individualnih protektivnih faktora na pregovaračku asertivnost žena u situaciji pretnje rodnim stereotipom** (Impact of individual protective factors on negotiation assertiveness in women in the situation of stereotype threat).

U Beogradu, 20. novembra, 2023. KOMISIJA:

dr Dragan Popadić (mentor), redovni profesor
Odeljenje za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

_____

dr Danijela Petrović, redovni profesor
Odeljenje za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

_____

dr Iris Žeželj, redovni profesor
Odeljenje za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

_____

dr Ivana Petrović, vanredni profesor
Odeljenje za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

_____